

Křesťanské koncepte stvoření

Kreacionismus, Inteligentní design, evoluční stvoření

V církvi je rozšířeno hned několik různých výkladů biblických textů o stvoření. Chceme pokud možno nezaujatě ukázat jejich silné a slabé stránky, a tak nabídnout příležitost k hlubšímu vzájemnému pochopení někdy možná jen zdánlivě protikladných nebo i soupeřících názorových uskupení.

Nejprve si zkusme přiblížit pojmy z podtitulu článku, které odkazují k různým koncepcím stvoření, jak je v současné době zastávají křesťané napříč církvemi a konfesemi:

Kreacionismus vnímá stvořitelské texty Písma (zejména ty, které jsou obsaženy v První knize Mojžíšově, kap. 1–11) jako popis dějin planety Země, jako záznam vzniku a historie pozemského života a pradějin lidstva. Kreacionisté tyto texty chápou způsobem, který v různé míře protirečí závěrům současných přírodních věd. Důsledkem je pak snaha vytvářet alternativní teorie vzniku a historie života i lidstva. Existující vědecké poznatky jsou v rámci kreacionistické koncepce tříděny na přijatelné a nepřijatelné, a ty, co jsou pokládány za přijatelné, jsou uspořádány do nového celku vyhovujícímu kreacionistickému vidění světa.

Koncepce **inteligentního designu** se objevuje nejčastěji jako opora kreacionistického vidění světa, i když je ve svém širším pojetí slučitelná i s následující koncepcí evolučního stvoření. Přidává v podstatě dva filosofické argumenty. První z nich byl formulován již antickou filosofií. Říká, že existence čehokoli složitého a organizovaného vyžaduje přítomnost organizátora nebo organizátorů. Jako ilustrace se často uvádí, že existence hodinek předpokládá existenci hodináře. Stvoření a zejména život sám takovou složitou organizovanou strukturou je, takže je nutné předpokládat existenci Stvořitele. Druhý filosofický argument je rozšířením prvního. Vychází ze skutečnosti, že některé struktury živých těl napříč rostlinnou i živočišnou říší se příliš nemění, protože jejich změna by byla na újmu funkci. Jako příklad bývá uváděn základní stavební kámen živých organismů – buňka. Zastánci inteligentního designu přicházejí s tvrzením, že právě existence takových složitých a současně relativně neměnných struktur, které (alespoň podle současného stavu poznání) nemohou fungovat v neúplné podobě, je dokladem přímého Božího působení ve stvoření. Zastánci inteligentního designu mluví o „nezjednodušitelné složitosti“.

Koncepce **evolučního stvoření** ponechává splnění úkolu objasňovat materiální stránku světového dění na přírodních vědách. Tato koncepce vnímá obraz světa vytvořený moderní přírodovědou ne jako alternativu k biblickému popisu světa, ale spíše jako jeho doplnění a rozšíření skromných představ o fungování hmotného světa, které měli k dispozici autoři Písma. Zároveň se snaží brát ohled na skutečnost, že texty o stvoření z První knihy Mojžíšovy nebyly psány z pozice přírodovědného myšlení, které se snaží hledat příčinné souvislosti jevů. V těchto textech se sledují spíše hlediska liturgická (např. struktura 6+1, která je jedním ze základů náboženského kalendáře Starého zákona), polemická (proti neizraelským kultům) a hymnická (pravidelnost struktury textu či opakování některých formulací). Proto je na místě ponechat přírodním vědám jejich úlohu při zkoumání počátků i historie vesmíru, planety i života. Geologické procesy minulosti i biologická evoluce jsou pouze jedním z projevů Božího stvořitelského díla a moci. Proto se pro tento přístup jeví jako náležité užití termínu „evoluční stvoření“.

Na základě výše uvedeného přehledu se pokusíme krátce vyjádřit, v čem mohou spočívat **problémy popisovaných koncepcí stvoření**.

Je zřejmé, že problémem kreacionismu může být nebezpečí mylného výkladu biblického textu. Tato koncepce nebere ohled na skutečnost, že texty První knihy Mojžíšovy nebyly psány jako odpovědi na dnešní přírodovědné otázky, jako např. „Jak to bylo?“ nebo „Jak to funguje?“ Tak se ve snaze najít soulad biblického podání a poznatků přírodních věd stává kreacionistická snaha o doslovnost vlastně „nedoslovnou“. Místo námi skoro samozřejmě předpokládaného zájmu o poznání historie materiálního světa se, jak už bylo dříve řečeno, bibličtí pisatelé zajímají více například o hlediska liturgická nebo o náboženskou polemiku proti neizraelským kultům. Za povšimnutí stojí i fakt, že kromě prvních kapitol 1. knihy Mojžíšovy obsahuje Bible i další texty o stvoření, které nejsou s výpovědí prvních kapitol Geneze vždy v úplném souladu (např. Jb 38; Ž 104; Ž 89,9–13; Ko 1,15nn a další).

Koncepce inteligentního designu má základ v představě, že svět je obdobou složitého hodinového stroje, a proto má svého „Hodináře“. V určitém ohledu nebere dostatečně v potaz, že i nejjednodušší živý tvor přesahuje svojí schopností množství možnosti jakéhokoliv stroje. Hodinky neploďí malé hodinky. „Tvůrce (myšleno Bůh – Tvůrce života) činí tvůrce (myšleno tvory schopné předávat život),“ říká biolog a kněz Marek Vácha. Možná by se dalo říci, že tato koncepce je v pohledu na stvoření ohrožena i určitou naivitou, která vnímá jen rysy krásy, účelnosti a uspořádanosti, ale pomíjí skutečnost, že přírodní děje mají i rysy alespoň pro nás neprůhledné nahodilosti a bezohledné krutosti. I samotné Písmo a dějiny křesťanského myšlení občas pracují s myšlenkou, že zlo není jen záležitost morálního selhání člověka, ale že něco takového, co alespoň nám jako zlo připadá, je přítomné už od počátku stvoření (viz např. Gn 3,1; Jb 38,1-17; Iz 45,7 aj.). Kromě toho mohou být některé speciální dílčí koncepce inteligentního designu, které mají za to, že v dosud neobjasněných pochodech přírody lze spatřovat působící ruku Boží, neustále rozbíjeny růstem vědeckého poznání.

Konečně rizika koncepce evolučního stvoření se skrývají v otázkách, do jaké míry je možné vnímat materiální svět jako relativně nezávislý na Stvořiteli a výpovědi Písma jen jako dobově podmíněné. Zastánci evolučního stvoření potřebují promýšlet vážné otázky, například jak spolu souvisí smrt a hřích, když se přinejmenším fyzická smrt zdá být na planetě přítomná od samého počátku existence života? Nebo do jaké míry můžeme počítat s přímým Božím působením ve světě? Bůh viděný optikou této koncepce se může snadno stát jen nějakým tajemným a důkladně skrytým Velikým Plánovačem a Udržovatelem, který se už ve světě nijak přímo neprojevuje, jak si to představovali třeba osvícenští deisté 18. století. Koncepce evolučního stvoření chce ponechat maximální autonomii vědě. Co pak ale s vírou ve Vzkříšení, která je pro křesťanství stěžejní a kterou lze jen těžko sladit s čistě materialistickým pohledem na svět? Věda (ze své definice!) sleduje jen materiální příčiny a souvislosti a jde jí o poznání materiálního světa. Poznání víry je ale jiným typem poznání, které věda nemůže nahradit.

Stejně tak mají všechny popisované koncepce stvoření i své **přednosti**. Kreacionismu nelze upřít snahu brát vážně Boží slovo, zejména jeho moc, kterou spolu s Gn 1 podtrhují i jiné biblické texty o stvoření. Vyjadřuje to tak například 6. verš žalmu 33: „Nebesa byla učiněna Hospodinovým slovem, dechem jeho úst pak všechnen jejich zástup.“

Inteligentní design spolu s autory Písma, ale i s mnoha dalšími mysliteli starověku i novější doby, podtrhuje stopy účelnosti, smysluplnosti a krásy stvoření. Neuvěřitelná složitost a komplexnost přírody může člověka znova a znova naplňovat hlubokou úctou před Tvůrcem.

Koncepce evolučního stvoření klade mimo jiné důraz na poctivou práci s biblickým textem, která přihlíží k historickému či kulturnímu kontextu příslušných pasáží. Takový přístup k Písmu v jeho literárních, historických nebo náboženských souvislostech nachází své uplatnění při biblickém výkladu v daleko větší míře než jen v případě textů o stvoření.

Naznačené problémy i přednosti různých soudobých křesťanských koncepcí stvoření vzniklých na široké škále přístupů od odmítání některých poznatků přírodních věd až po pokusy o dialog s nimi podle našeho mínění názorně ukazují, že žádnou z výše uvedených koncepcí nelze vyhlásit za nejlépe odpovídající naší víře. Pravda se v tomto případě objevuje v rámci rozhovoru, modliteb a uvažování.

Společnou základnou všech představených koncepcí zůstává evangelium Ježíše Krista, které je také dobrou zprávou o stvoření. Z pohledu evangelia není existence světa, natož naše existence důsledkem náhody nebo dokonce nedopatřením, ale darem milosti, jak to potvrzuje opakované Boží prohlášení z biblického příběhu o stvoření, které vrcholí tvrzením: „Bůh viděl, že všechno, co učinil, je velmi dobré...“ (Gn 1,31) Zároveň je naše stvořenost také základem obecné odpovědnosti nás všech vůči Stvořiteli a Zákonodárci: „Přišel do svého vlastního, ale jeho vlastní ho nepřijali.“ (J 1,11) Nestavme tedy z žádné z přestavených koncepcí, které navíc obsahují množství variant, nějaký domnělý „hrad pravověří“, ani nepodléhejme žádnému světovému názoru, v té či oné době vlivnému. Síla naší víry se neprojeví v tom, jak silné jsou naše názory, ale spíše ve schopnosti nést a přijímat druhé, i když mají názor odlišný. A naslouchat jim. Nakonec nechme zaznít slova apoštola Pavla z listu Římanům: „My silní jsme povinni snášet slabosti slabých a nemít zalíbení sami v sobě. Každý z nás ať vychází vstříc bližnímu, aby to bylo k dobru společného růstu... Proto přijímejte jeden druhého, tak jako Kristus k slávě Boží přijal vás.“ (Ř 15,1–2.4) Apoštol Pavel tak shrnuje a uzavírá svá napomenutí z předcházející 14. kapitoly, kde se dotýká nejednoznačných otázek tehdejšího života v církvi, složené z pohanů i Židů.

Zájemcům, kteří se chtějí zabývat načrtnutými otázkami do větší hloubky, nabízíme jako příklad tyto odkazy s vědomím, že k výše uvedeným tématům existuje množství důkladných pojednání:

Návrhy literatury k podrobnějšímu studiu jednotlivých koncepcí:

Potoček, Josef: Mýtus evoluce, Juda 2020 (kreacionismus)

Korčák Tomáš: Stopy stvořitele, Juda 2020 (kreacionismus)

Behe, Michael: Darwinova černá skříňka, Návrat domů 2001 (inteligentní design)

Thaxton, Charles aj.: Tajemství vzniku života, Návrat domů 2003 (inteligentní design)

Javornický, Pavel: Když se víra s vědou nehádá, Tandem 2008 (evoluční stvoření)

Vácha, Marek: Věda, víra, Darwinova teorie a stvoření světa podle knihy Genesis, Cesta 2005 (evoluční stvoření)

Biblické studie:

Ztracený svět 1. kapitoly První knihy Mojžíšovy, Walton J. H., Návrat domů, 2017